

Roll No.....

Total No. of Pages : 5

Total No. of Questions : 14

पूर्वमध्यमा द्वितीयखण्ड (10वीं) वार्षिक परीक्षा 2025-26

विषय कोड : 1015

दर्शनम्

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

निर्देश : अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समाधेयाः।

1. उचित विकल्पं चित्वा लिखत —

1×6=6

(क) लक्षणस्य किं लक्षणम् ?

(अ) असाधारणधर्मः

(ब) लक्ष्यवृत्तित्वे सत्यलक्ष्यवृत्तित्वम्

(स) लक्ष्यमात्रावृत्तित्वम्

(द) अतिव्याप्तः

(ख) तर्कसंग्रहः कस्य दर्शनस्य सारः ?

(अ) न्याय-वैशेषिक

(ब) सांख्य

(स) योगः

(द) मीमांसा

(ग) अभावः किम् ?

(अ) वस्तुनः अनुपस्थितिः

(ब) द्रव्यम्

(स) गुणः

(द) कर्म

(घ) त्यागेन मनुष्यः किं प्राप्नोति ?

(अ) मोक्षं

(ब) स्वर्गं

(स) ऐश्वर्यं

(द) धनं

(ङ) वाजश्रवसः किं अकरोत् ?

(अ) यज्ञम्

(ब) युद्धम्

(स) तपः

(द) अध्ययनम्

(च) श्रेय-प्रेय विवेकः कस्य लक्षणम् ?

(अ) मूर्खस्य

(ब) धीरस्य

(स) बालस्य

(द) आलस्यस्य

2. रिक्त स्थानानि पूरयत -

1×6=6

- (क) कर्माणि सन्ति।
(ख) शब्दः एव तिष्ठति।
(ग) कठोपनिषद् विषयस्य ग्रन्थः अस्ति।
(घ) नचिकेतसः यमगृहे दिनानि प्रतीक्षितवान्।
(ङ) नित्यो वायुः रूपः।
(च) धूमवत्त्वाद् इति वाक्यम्।

3. यथोचितं युग्मं मेलयत -

1×6=6

(क) अभावः	—	गगनारविन्दं
(ख) आश्रयासिद्धहेत्वाभासः	—	द्विविधम्
(ग) प्रत्यक्षज्ञानं	—	चतुर्विधः
(घ) गौतमः	—	प्रेयः
(ङ) पदार्थः	—	न्यायदर्शनम्
(च) अहितकरं	—	सामान्यः

4. अधोलिखितेषु वाक्येषु सत्यं/असत्यं लिखत -

1×7=7

- (क) तर्कभाषा ग्रन्थस्य प्रणेता अनन्भट्टः अस्ति।
(ख) भारतीयदर्शनानि षट् सन्ति।
(ग) पदजन्यप्रतीतिविषयत्वं पदार्थस्य लक्षणम्।
(घ) गुणाः चतुर्विंशति सन्ति।
(ङ) तर्कसंग्रहस्य कर्ता पतञ्जलिः अस्ति।
(च) अग्निविद्यया स्वर्गप्राप्तिः भवति।
(छ) पितुः वचनपालनार्थं नचिकेतः यमलोकं गतः।

5. एकपदीय प्रश्नाः —

1×7=7

- (क) यमः नचिकेतसे कति वरान् अदात् ?
- (ख) कठोपनिषद् कस्य वेदस्य उपनिषद् अस्ति ?
- (ग) वाजश्रवसः किं अवदत् ?
- (घ) करणस्य किं लक्षणम् ?
- (ङ) गन्धः कतिविधः ?
- (च) अनित्यो वायुः किं रूपः ?
- (छ) सव्यभिचारस्य कति भेदाः ?

6. लघूत्तरीय प्रश्नाः —

2×10=20

- (क) नचिकेताः कस्य आदर्शः अस्ति ?
- (ख) अन्नभट्टस्य विश्वप्रसिद्धः कः ग्रन्थः ?
- (ग) श्रेयः प्रेयः इति कस्य उपदेशः अस्ति ?
- (घ) ॐकारस्य उपासना किमर्थं क्रियते ?
- (ङ) अग्निविद्या का अस्ति ?
- (च) अन्वयव्याप्तेरुदाहरणं प्रस्तूयताम्।
- (छ) उपमितेः करणमुपमानं किं रूपम् ?
- (ज) बाधितहेत्वाभासस्य किं लक्षणम् ?
- (झ) अनुमितेः किं लक्षणम् ?
- (ञ) शब्दत्वं साक्षात्कारे कः सन्निकर्षः ?

7. लघूत्तरीय प्रश्नाः —

3×6=18

(क) आत्मा शरीरात् कथं भिन्नः अस्ति ?

(ख) त्यागेन मनुष्यः किं लाभं प्राप्नोति ?

(ग) शब्दः कतिविधः, के च ते भेदाः ?

(घ) अप्रमा इति किम् ?

(ङ) अनुमानस्य किं स्वरूपम् ?

(च) रूपत्वसामान्यप्रत्यक्षे कः सन्निकर्षः ?

दीर्घोत्तरीयाः प्रश्नाः —

8. प्रथमवरस्य तात्पर्यं विस्तरेण लिखत।

4

9. परामर्शस्य किं लक्षणम् ? उदाहरणं प्रस्तूयताम्।

4

10. तर्कसंग्रहस्य मंगलाचरणं तस्यार्थेन सह श्लोकं लिखत।

4

11. मानवजीवने पितृ-परितोष किम् महत्त्वम् अस्ति ?

4

12. “त्यागेनैके अमृतत्वमानशु” इति वाक्यस्य अर्थं स्पष्टयत।

4

विश्लेषणात्मकाः प्रश्नाः —

13. सन्निकर्षाः कतिविधाः, संयुक्तसमवायसन्निकर्षं निरूपयत ?

5

14. कठोपनिषदि ओंकारस्य तात्त्विकं स्वरूपं, महत्त्वं फलानि च प्रतिपादयत।

5